

Geachte Statenleden,

Deze beleidsbrief is geschreven niet omdat er nieuw leefbaarheidsbeleid nodig is, maar omdat de maatschappij in beweging is en maakt dat er behoefte is de rol van de provincie op dit beleidsterrein te herdefiniëren. De provincie kiest voor het samenwerken aan leefbaarheid met partners binnen een netwerk. Ook al is de provinciale rol beperkt voor dit onderwerp, ook meebewegen, loslaten, soms de regie nemen en niets doen vragen om een duidelijke politieke keuze en ambitie.

Inleiding

'Friezen geven een 8 voor de ervaren leefbaarheid'.

Op dit moment waarderen Friezen de leefbaarheid in hun omgeving gemiddeld met een 8. Onze ambitie is dit zo te houden.

We zien een aantal ontwikkelingen die effect hebben op onze rol: De bestuurlijke opschaling van gemeenten heeft geleid tot meer verantwoordelijkheden bij de gemeenten. Het organiseren en beslissen voor de Mienskip is vervangen door samenwerking aan of ondersteunen van initiatieven. We zien nieuwe samenwerkingsvormen, zoals bijvoorbeeld energie- en zorgcoöperaties, en burgers die verantwoordelijkheid nemen voor hun leefomgeving en daarvoor ruimte vragen. De demografische ontwikkeling maakt het nodig nieuwe keuzes in relatie tot de woningvoorraad en voorzieningen te maken omdat niet alles overal meer kan. Daarbij past ook voor de provincie een andere rol.

We willen dat initiatiefnemers in wijken en dorpen gesteund worden om nieuwe ontwikkelingen met vrouwen in de eigen kracht tegemoet te treden en zich inzetten voor toekomstbestendige wijken en dorpen. We hebben vertrouwen in de energie die aanwezig is in de Mienskip en willen in Fryslân initiatiefnemers de ruimte blijven geven om zelf invulling te geven aan leefbaarheid. Daarvoor hebben we de afgelopen jaren met instrumenten als het Iepen Mienskips Fûns (hierna: IMF) en de Dorps Ontwikkelings Maatschappij (hierna: DOM) succesvol ondersteuning geboden.

Er is geen nieuw leefbaarheidsbeleid nodig, maar wel een herdefiniëring van de rol van de provincie in de uitvoering. In de beleidsbrief werken we uit hoe we de samenwerking met gemeenten en andere partijen moderniseren en de aansluiting op initiatieven uit de Mienskip gaan operationaliseren.

We realiseren ons, dat leefbaarheid een integraal onderwerp is en in relatie staat met diverse beleidsthema's zoals bijvoorbeeld wonen, openbaar vervoer, infrastructuur en voorzieningen. Met burgers en veel partners blijven we ons inzetten voor de leefbaarheid. Niet wij, maar gemeenten en maatschappelijke organisaties die lokaal actief zijn zullen daar vaak als eerste bij betrokken zijn. De samenwerking in de regio's zetten wij in de komende jaren door, om samen met anderen in te zetten op de behoefte, energie en potentie in de Mienskip, zodat de leefbaarheid in Fryslân ook in de toekomst met een 8 wordt gewaardeerd. In de beleidsbrief omschrijven we de 4 actielijnen die we hiervoor volgen.

1. Aanleiding

Deze beleidsbrief is een uitwerking van de Startnotitie Leefbaarheid die op 12 juli 2017 door Provinciale Staten is vastgesteld. Met het vaststellen van de startnotitie, hebben Provinciale Staten besloten de leefbaarheid in Fryslân te versterken door in te zetten op de kracht van samenwerking en aan te sluiten bij initiatieven uit de Friese maatschappij.

In deze beleidsbrief nemen wij de definitie van leefbaarheid uit de startnotitie over:

"Leefbaarheid is de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld."

Een brede definitie waarin de beleving van mensen centraal staat, zij zijn de ervaringsdeskundigen en zij kunnen draagvlak creëren. Sociale, ruimtelijke en economische factoren bepalen in samenhang de leefbaarheid.

De afgelopen jaren deden diverse initiatiefnemers een beroep op ons voor ondersteuning. Dat er geen duidelijke provinciale werkwijze was voor het omgaan met externe initiatieven van enige omvang bleek bijvoorbeeld bij de plannen vanuit Hallum voor een multifunctionele sportaccommodatie.

Voorts zijn er nog een aantal moties en toezeggingen die zijn verwerkt bij het opstellen van deze beleidsbrief:

- De motie waarin uw Staten vragen om het begrip leefbaarheid te definiëren en de mogelijke toekomstige provinciale rol op het gebied van leefbaarheid te schetsen (motie 1355 van de PvdA);
- Hoe zal worden omgegaan met omvangrijke initiatieven en projecten van onderop, waarin een (financiële) ondersteuning van de provincie wordt gevraagd (toezegging nr. 1330/ 1583/ 1384);
- Het onderwerp 'duurzame dorpen' zal onderdeel uitmaken van de Beleidsbrief leefbaarheid (toezegging nr. 1299/ 1385);
- Gevraagd is om de beleidsbrief in co-creatie met de Friese gemeenten op te stellen en tegelijk met de beleidsbrief ook de zienswijze van de gemeenten en stakeholders op de beleidsbrief aan Provinciale Staten voor te leggen (1584);
- Plattelandsbeleid en Krimpbeleid worden samengevoegd in de Beleidsbrief Leefberens (1329);

2. Krimp in relatie tot leefbaarheid

De provincie Fryslân heeft te maken met demografische ontwikkelingen. Er komen meer ouderen, minder jongeren en daarnaast krimpt de bevolking. Deze ontwikkelingen zien wij als een niet te keren proces met grote effecten op de leefbaarheid. Wij zien een rol voor onszelf om de effecten van deze ontwikkeling op de leefbaarheid in goede banen te leiden. Leefbaarheid is een breed begrip en vraagt om een integrale benadering. Deze beleidsbrief vervangt daarom de beleidsbrief Krimp- en Leefbaarheid (2016 – 2020). De 4 sporen uit de beleidsbrief Krimp en Leefbaarheid zijn omgevormd tot 4 actielijnen in deze brief. Wat we overeind willen houden zijn de leidende principes. Deze zullen we zelf toepassen, maar we vragen ook aan andere partijen zich er aan te houden.

Onze leidende principes hebben met name betrekking op het scherper maken van keuzes voor de komende periode:

- Bij beleids- en planvorming van alle betrokken partijen wordt rekening gehouden met de demografische transitie.
- Bij financiële ondersteuning van projecten of processen wordt nagegaan of de voorziening een toekomstbestendige voorziening is, zowel ruimtelijk alsook gelet op de exploitatie, gezien de demografische transitie.
- Niet overal kan alles meer, soms is het nodig om scherpe keuzes te maken die toekomstbestendig zijn.
- In samenspraak met betrokkenen zal bij een initiatief getoetst worden of het niet leidt tot verdringen van een gelijksoortig initiatief in hetzelfde verzorgingsgebied.

3. Kracht van Samen

Naast de 8 voor de ervaren leefbaarheid, ambiëren wij een toekomstbestendig en bereikbaar voorzieningenniveau en een duurzame en toekomstbestendige woningvoorraad aansluitend bij de behoefte. Wij zien dit als een gedeelde opgave van maatschappelijke instanties, verenigingen, inwoners en overheden die in samenhang en in samenwerking moet worden opgepakt. Iedere afzonderlijke partij kan slechts deels een bijdrage leveren aan het voorzieningenniveau. Daarom zet de provincie in op samenwerken in een netwerk. In dit hoofdstuk beschrijven we belangrijke actoren die een rol spelen bij Leefbaarheid.

Algemeen

In de samenleving is al een tijd sprake van een kanteling van een top-down benadering naar een die aansluit bij maatschappelijke initiatieven. De rol van de overheid is aan het veranderen.

In het fysieke domein gaat de nieuwe Omgevingswet uit van een fundamenteel andere rol van provincie, een meedenkende en stimulerende/aanreikende rol (participeren en meer faciliteren) waar de wij voorheen een regulerende rol hadden. Burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties komen steeds vaker zelf met een visie, in nieuwe samenwerkingsverbanden en trekken het initiatief naar zich toe. De nieuwe wet sluit hierop aan met ruimte voor initiatieven en maatwerk, gebiedsgericht werken met andere partijen, snellere procedures en flexibiliteit om in te spelen op veranderingen.

De Ladder van overheidsparticipatie (figuur 1) helpt om onze rol en houding te bepalen.

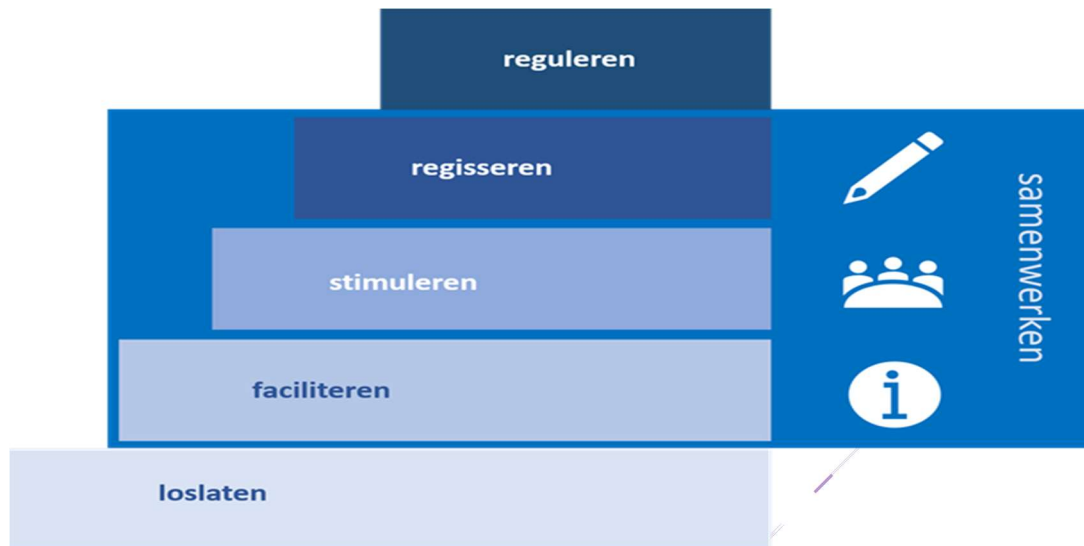

Fig. 1 Ladder van overheidsparticipatie

Het wordt steeds belangrijker voor de overheid om los te laten, ruimte te geven, te experimenteren en een flexibele houding te vinden. Initiatiefnemers mogen een 'ja, mits' verwachten in het contact met de overheid, waarbij meedenken en stimuleren beter past dan toetsing aan regels.

We nemen dit steeds meer als uitgangspunt. Zo'n benadering brengt in de samenwerking mee, dat er minder op concrete (smart geformuleerde) resultaten gestuurd wordt.

Actoren

Initiatiefnemers

Inwoners in dorpen en wijken, lokale bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn betrokken bij hun leefomgeving. Uit onderzoek blijkt dat Friesland vindt dat ze medeverantwoordelijk zijn voor hun leefomgeving en het behouden van de leefbaarheid (FSP, juni 2017). In de praktijk nemen ze ook daadwerkelijk die verantwoordelijkheid voor hun omgeving en komen met plannen en ideeën. Het groeiend aantal aanvragen voor een bijdrage uit het IMF bevestigt dit. De initiatieven variëren van klein (aanvragen bij IMF) tot complexe plannen (zoals Holwerd aan Zee). Tussen dorpen zijn er grote verschillen in organisatiekracht.

Gemeenten

Een gemeente heeft taken op verschillende terreinen die invloed hebben op leefbaarheid. Gemeenten staan dicht bij de burger en zijn het eerste aanspreekpunt voor het thema leefbaarheid en ziet een breed en veelzijdig palet aan activiteiten en initiatieven. Lokale verschillen in behoefte en urgentie maken, dat zelfs per wijk of dorp de onderwerpen kunnen verschillen. Gemeenten hebben wijk- en dorpscoördinatoren in dienst voor leefbaarheid in het algemeen, maar ook specialisten op de terreinen die de leefbaarheid beïnvloeden.

Gemeenten leggen met inwoners en lokale partijen de basis voor de inzet op leefbaarheid, zodat die aansluit op de lokale urgentie en aard. De rol van de provincie die daarbij past is bescheidener en aansluitend op de inzet van de gemeente.

Partners uit diverse sectoren

Woningcorporaties, zorginstellingen, kennisinstututen en welzijnsinstellingen zijn voorbeelden van organisaties die nauw bij de leefbaarheid betrokken zijn. Ze zijn betrokken bij het tot stand komen van deze beleidsbrief, maar zijn vooral partner bij de uitvoering van lokale projecten, het maken van plannen voor huurwoningen, het leveren van bereikbare zorg en het zorgen voor onderwijs. Binnen deze organisaties werken mensen die een signaal functie hebben voor leefbaarheidsvraagstukken vanuit de praktijk. Zij zien ook de gevolgen van verschuivingen in de bevolkingssamenstelling op de leefbaarheid. Tussen het maatschappelijk middenveld en ondernemers ontstaan steeds meer cross-overs die de leefbaarheid ten goede komen. Het bedrijfsleven is gespitst op de behoefte van klanten.

Ondersteunende organisaties

Er zijn diverse organisaties die initiatiefnemers ondersteunen op inhoud of proces. Doarpswurk ontving de afgelopen jaren als vaste steunorganisatie provinciale subsidie en droeg bij aan het versterken van de leefbaarheid op het platteland door advies en ondersteuning te bieden en het delen van kennis. Er zijn meerdere organisaties die initiatiefnemers in wijken en dorpen ondersteunen. Vaak op projectbasis en/of vanuit een specifieke thematiek, zoals bijvoorbeeld energie, zorg (Partoer, Zorgbelang), sport en verbinding (Sport Fryslân), landschap en natuur (FMF, LBF, IVN) of de Vrijwilligersacademie. Streekwurk is als samenwerking tussen provincie, Wetterskip en gemeenten een belangrijk loket voor ondersteuning van initiatieven door o.a. LEADER en IMF subsidies.

De provincie onderkent de behoefte aan ondersteuning bij initiatiefnemers en de waardevolle bijdrage van dergelijke steunorganisaties. De provincie gaat samen met gemeenten, Streekwurk en andere partners na hoe deze ondersteuning in een netwerk georganiseerd kan worden (actielijn 2).

Provincie Fryslân

De provincie brengt vanuit haar 'helicopterview' meerwaarde in. Dit uit zich door een breder perspectief te schetsen en partijen aan elkaar te verbinden.

De provincie neemt in de samenwerking haar eigen ambities mee op het terrein van leefbaarheid:

- Het behouden van de 8 die de Fries geeft aan de ervaren leefbaarheid;
- De provincie gaat vanuit een gedeelde agenda samenwerken aan een nieuw evenwicht, met een passende woningvoorraad en een toekomstbestendig en voor iedereen bereikbaar voorzieningenniveau in wijken en dorpen, die klaar zijn voor de toekomst;
- De leidende principes om te zorgen dat er in tijden van bevolkingskrimp toekomstbestendige keuzes worden gemaakt.

De provincie richt zich verder op:

- Lobbyen voor het oplossen van regionale vraagstukken;
- Haar eigen wettelijke taken (OV, woningprogrammering);
- Het delen en agenderen van kennis omtrent maatschappelijke ontwikkelingen;
- Het op onderdelen op zich nemen van de regie, anders dan wettelijke taken, als hier vanuit het partner netwerk om gevraagd wordt óf als logisch gevolg van veranderingen vanuit de rijksoverheid.

4. Leren uit ervaringen

We hebben beschikking over een aantal evaluaties, waarvan de essentie hieronder wordt beschreven. Het gaat om de volgende rapporten, die als bijlagen zijn opgenomen:

- a. De Tussenevaluatie van de Nota Plattelandsbeleid 2014 – 2017 (bijlage 1);
- b. Eindevaluatie Nota Plattelandsbeleid 2014 – 2017 (bijlage 2);
- c. de publicatie van Partoer "Gjin Soargen mear" - burgerinitiatieven en overheden (bijlage 3);
- d. leerpunten van het IMF (bijlage 4).

Alle leerpunten zijn meegenomen bij het tot stand komen van deze brief.

Iepen Mienships Fûns

Het IMF voorziet duidelijk in een behoefte. De lokale en soms regionale initiatieven waarvoor een aanvraag wordt ingediend zijn niet in de eerste plaats een provinciale verantwoordelijkheid, maar versterken wel de energie die aanwezig is. Het mobiliseren van de eigen kracht in de gemeenschap en de hefboomwerking voor andere fondsen maakt de provinciale ondersteuning van belang. Met name de gehanteerde werkwijze is de sleutel voor het succes gebleken.

Er is een goede samenwerking met de gemeenten, bij de voorbereiding en afstemming van projecten. De gemeentelijke bestuurders zijn ook vertegenwoordigd in de gebiedsplatforms waar de prioritering plaatsvindt.

Leerpunten, ofwel de 6 succesfactoren voor een werkwijze die aansluit op de behoefte van initiatiefnemers:

- Het succes van de werkwijze is te danken aan de prioritering die in de regio gebeurt;
- Het vooraf meedenken om de slagingskans van de aanvraag te vergroten. Bottom up ondersteuning is noodzakelijk en effectief.
- Vertrouwen en sociale controle als basis voor verantwoording te zien;
- Lichte en flexibele regeling;
- Het ontschotte karakter van het fonds. Bottom up aanpak vraagt om minder bureaucraties en andere rolinvulling
- Stap samen in een leerproces en ontwikkel werkende weg de werkwijze. Biedt ruimte om te experimenteren;

Publicatie "Gjin Soargen mear" - burgerinitiatieven en overheden (2018 Partoer en Provinsje Fryslân)

Vaak worden burgerinitiatieven ontplooid, omdat er voorzieningen verdwijnen. Inwoners zien steeds vaker in, dat clusteren en samenwerken meer oplevert dan elkaar beconcurreren. Zes initiatieven, alle met een link met de spreiding van voorzieningen zijn onderzocht. Het is duidelijk dat samenwerken, keuzes maken en op regionaal niveau denken belangrijker worden. Zowel initiatiefnemers als overheden hebben hier nog veel te leren.

Communicatie, contact en duidelijkheid blijken sleutelwoorden.

Voor grootschaligere initiatieven is mede van belang dat:

- Draagvlak, samenwerkende partijen en het leggen van verbindingen vanuit een lange termijnvisie succesfactoren zijn;
- Werk meer vraag gestuurd en bied meer ruimte aan nieuwe ontwikkelingen en initiatieven van onderop;
- Overheden moeten communiceren, contact houden, duidelijk zijn en leren loslaten.

In de samenwerking met partners:

Betrek bij schrijven van nieuw beleid vroegtijdig de partijen die zich bezig houden met de uitvoering. Neem bij de doelen geen SMART geformuleerde resultaten op. De provincie kan daar niet op sturen;

- Toon als provinciale overheid ambitie, maar laat ruimte om lokaal de uitvoering in te vullen;
- Richt je op het proces en niet op de beleidsthema's;
- Voor bovenlokale regievraagstukken met kennis bij te dragen aan een gedeeld vertrekpunt en indien gewenst regie te nemen;
- Leer van ervaring die de afgelopen jaren is opgedaan met nieuwe vormen van samenwerking, zoals bijvoorbeeld de Energiewerkplaats, en nieuwe financiële modellen.

5. De aanpak

De eigen provinciale inzet volgt 4 actielijnen, deze zijn gebaseerd op de 4 sporen uit de Beleidsbrief Krimp- en Leefbaarheid en voldoen nog steeds om de eigen provinciale inzet inzichtelijk te maken.

De actielijnen beschrijven:

1. Het delen, ophalen en leveren van kennis
2. Ondersteunen van initiatieven uit de Mienskip
3. Aansluiten op en samenwerken aan uitvoeringsplannen in de regio's
4. Doorwerken van de werkwijze in de verschillende beleidsvelden.

Sturing

Wij zijn slechts één van de vele spelers op het terrein van Leefbaarheid, maar we willen wel graag weten hoe het er in Fryslân voorstaat. In het eerste spoor wordt beschreven dat het Fries Sociaal Planbureau eens per twee jaar de leefbaarheid meet door middel van de ervaren leefbaarheid en feitelijke criteria. Dit zien wij als het instrument om te monitoren hoe het gaat met de leefbaarheid. Samen met partners willen we eens in de twee jaar deze gegevens bespreken en nagaan of er witte vlekken zijn, of er inzet nodig is van diverse partners en in welke vorm (kennis, capaciteit, regie, financiële instrumenten). Dit is ook het moment waarop we Provinciale Staten informeren.

- Bij het bespreken van deze tweejaarlijkse monitoring brengen wij onze eigen ambitie in en voorkomen we dat er afspraken gemaakt worden die strijdig zijn met bestaand beleid op verschillende beleidsterreinen;
- Onze ambitie is het behouden van een 8 voor de ervaren leefbaarheid door de Fries;
- Provinciale Staten worden geïnformeerd over de bevindingen in de voorgaande 2 jaar en ontvangen de monitoringsgegevens;
- Tussentijds zetten we met onze netwerkpartners in op mogelijkheden van soft control, waarbij gebruik gemaakt wordt van reportages en het vertellen van verhalen door betrokkenen uit de Mienskip over bereikte resultaten, gepleegde inzet en het delen van ervaringen;
- Onze inzet via onderstaande actielijnen kan op basis van de nieuwe gegevens en het gesprek met partners een nieuwe invulling krijgen (aanpassen van bijvoorbeeld ons financiële instrumentarium).

Actielijn 1 Het delen, ophalen en leveren van kennis

Kennis en de uitwisseling daarvan is ons belangrijkste instrument geworden om het behouden/versterken van de leefbaarheid te faciliteren. Kennis betreft data uit monitoring en onderzoeken, maar ook goede inzichten/ideeën/voorbeelden uit de Mienskip of van experts, die waardevol zijn om door te geven of van te leren. Actielijn 1 is voorwaardelijk voor de andere actielijnen.

We zetten kennis in:

- als middel om onderwerpen te agenderen en het gesprek te starten, ook als er nog geen directe urgentie gevoeld wordt,
- ter voorkoming van ruis over data en ter ondersteuning van partijen om vanuit een gedeeld vertrekpunt om tot afspraken te komen,
- om ontwikkelingen te duiden, ervan te leren en zo nodig bij te sturen of de focus van onze acties te verleggen,
- om inzet en resultaat te waarderen en ervaringen te delen.

Regelmatige prognoses van de bevolkingsontwikkeling bieden een basis om inzicht te krijgen in de behoefteontwikkeling op het gebied van bijvoorbeeld wonen, zorg, onderwijs en voorzieningen. Met onze partners willen we daarnaast ook monitoren hoe het met de Friezen gaat in veranderende omstandigheden. Eigen onderzoek of gezamenlijke monitoringsresultaten kan aanleiding zijn onderwerpen te agenderen als deze meer aandacht behoeven. Deze kennis moet betrouwbaar, onafhankelijk en breed beschikbaar zijn.

Doel actielijn 1: het delen en leveren van kennis.

Monitoring

Het FSP volgt als onafhankelijk kennisinstituut hoe het met de Friezen in veranderende omstandigheden gaat. Daarvoor gebruikt ze monitoren op acht verschillende thema's, die inzicht bieden in trends en ontwikkelingen in de provincie. Deze data worden minimaal 1x per jaar ge-update. Het FSP ontwikkelt een Leefbaarheidsmonitor Friesland waarin deze gegevens integraal geanalyseerd en geduid worden om inzicht te geven in de ervaren leefbaarheid in de provincie.

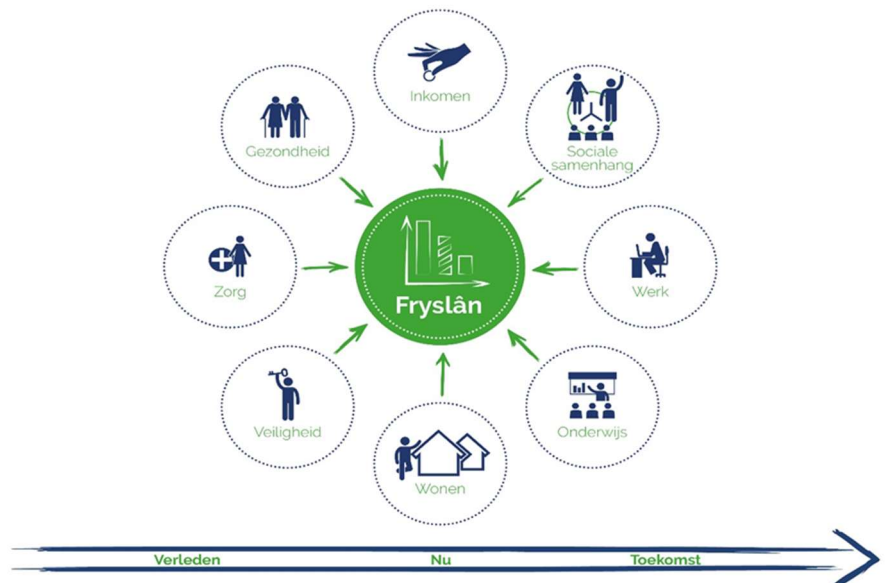

Fig. 2 Thema's van monitoring

De data bestaan uit een combinatie van objectieve en subjectieve data. Deze informatie kan gebruikt worden als startpunt voor dialoog en discussie in Fryslân. De subjectieve data verzamelt het FSP eens per 2 jaar onder de inwoners van Fryslân (Panel Fryslân en in de regio). Welke trends zien wij en wat is volgens verschillende partijen en de Mienskip belangrijk?

De monitor dient daarbij niet als een verantwoording van (beleids)doelen of het meten van beoogde effecten. Hiervoor zijn aparte evaluaties nodig van specifieke projecten en interventies. De rapportage geeft wel een actueel beeld welke ontwikkelingen er spelen rondom het brede thema leefbaarheid.

Met name voor de inhoudelijke tussentijdse verantwoording op concrete beleidsthema's zal een beroep gedaan worden op de eigen provinciale dienst.

Verdieping

Op verschillende momenten is het van belang de verdieping te zoeken, aanvullend op de reguliere monitoring door het FSP, dit kan in de vorm van interne rapportages en aanvullende evaluaties en reportages. Dat zien wij als acties die wij in samenwerking met onze netwerkpartners afstemmen en organiseren. Hierbij zullen wij naast het FSP en de eigen dienst ook andere onderzoekspartners en kennisinstellingen betrekken, Wij zien hierin ook de mogelijkheid onderwerpen te agenderen bij of met partners, ook als dit geen specifieke provinciale taak is.

Voor het benutten en delen van kennis kunnen we verder denken aan:

- Op thema's met anderen organiseren van bijeenkomsten, zoals dreamsessies of masterclasses;
- Gebruik maken van het Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland (KKNN);
- Bij specifieke vraagstukken over krimp en leefbaarheid onze MBO- en HBO- instellingen, met de kenniscampussen en de Rijksuniversiteit Groningen/Campus Fryslân (RUG/CF) inzetten.
- Het netwerk van de Ambassadeurs 'Fan mear nei better', waarin onder andere NVM Fryslân, NHL Hogeschool, woningbouwcorporaties en overheden vertegenwoordigd zijn, blijven onze gesprekspartners over krimp en leefbaarheid;
- De bijzonder hoogleraar Bevolkingsdaling en Leefbaarheid voor Noord-Nederland aan de Rijksuniversiteit Groningen, ingesteld door de drie noordelijke provincies;

Actielijn 2: Ondersteunen van initiatieven uit de Mienskip

De Mienskip speelt in op verschillende ontwikkelingen die de leefbaarheid behouden of versterken. Zo wordt er gezocht naar nieuwe oplossingen voor langer zelfstandig thuis wonen, is er sprake van innovaties in het MKB die zorgen voor nieuwe kansen, wordt er nagedacht over het herbestemmen van erfgoed en wordt er gewerkt aan duurzame dorpen. Krachtige gemeenschappen weten zelf vaak heel goed hoe je lokaal om moet gaan met veranderingen, we laten het initiatief graag daar. Bij projecten en processen in dit spoor moet er aandacht zijn voor de ondersteuningsbehoefte van initiatiefnemers, gemeenten en maatschappelijke organisaties. En tegelijkertijd is het nodig om oog te hebben voor gemeenschappen die minder krachtig zijn of minder goed in staat zijn zichzelf te organiseren.

Doel: Ondersteunen initiatieven uit de Mienskip.

Financiële instrumenten in de huidige coalitieperiode om dit doel te bereiken:

- De twee gebieden waar de krimp zich het eerste voelbaar heeft gemanifesteerd: Noordoost- en Noordwest-Fryslân hebben de status van LEADER-gebied verkregen. De provincie investeert samen met Europa in projecten die bijdragen aan de leefbaarheid. De Leader-aanpak werkt met lokale actiegroepen die een eigen ontwikkelingsplan maken voor hun gebied in de periode 2014 – 2021. Samenwerken en innovatie staan daarbij centraal. De organisatie van Streekwurk faciliteert hierbij. De werkwijze sluit aan op de werkwijze van het IMF.
- Het IMF geeft financiële ondersteuning aan initiatiefrijke inwoners met goede ideeën. Het fonds is bedoeld om goede ideeën en initiatieven die de leefbaarheid in Fryslân vergroten verder te helpen. Denk bijvoorbeeld aan projecten op het gebied van duurzame energie, landschap, culturele activiteiten, sociale innovatie, krimp, zorg, vervoer en bereikbaarheid. Streekwurk is het loket voor dit fonds. Er zijn middelen tot en met 2019. Het is aan de nieuwe coalitie om al dan niet lokale initiatieven op deze manier te blijven ondersteunen. De 6 succesfactoren zouden in de nieuwe coalitieperiode ook kunnen doorwerken in andere financiële instrumenten.
- De dorpshuizenregeling: deze subsidie heeft tot doel om te stimuleren dat voor elk dorp op het Friese platteland een dorpshuis bereikbaar is en dat de dorpshuizen in Friesland verduurzamen. De middelen voor deze regeling lopen door tot het einde van de looptijd van de Nota Plattelandsbeleid (2018). Uit de evaluatie is gebleken dat er behoefte is aan een ontmoetingsplek waar verbindingen kunnen ontstaan en dat tevens dienst als 'brûsplak' voor inspiratie. In de afgelopen jaren hebben wij hiertoe dorpshuizen ondersteund. Deze functie blijkt niet meer voorbehouden aan dorpshuizen. Wij vinden, in het licht van de brede leefbaarheidsdoelstelling, dat een exclusieve regeling voor dorpshuizen daar niet meer bij past. De gemeenten zijn als eersten aan zet bij het in stand houden van voorzieningen met betrekking tot leefbaarheid. Met het restant aan middelen bouwen we de regeling af in 2019 – 2020 en zal in het netwerk besproken worden hoe de provinciale partnerrol gedefinieerd kan worden aansluitend bij de ontwikkelingen die uit de evaluatie naar voren zijn gekomen. Na de verkiezingen van Provinciale Staten in 2019 zal blijken of er in die lijn ook middelen beschikbaar blijven in de periode na 2020.
- Budget provinciale Leefbaarheidsinitiatieven: deze subsidie heeft tot doel het ondersteunen van eenmalige initiatieven met een langetermijneffect die gericht zijn op het vergroten van de leefbaarheid op het platteland met als werkingssfeer het hele Friese platteland. Deze regeling is beschikbaar tot en met 2018. Uit de evaluatie is gebleken dat de uiteindelijke effectmeting lastig is, maar vast staat dat de projecten op hun eigen manier in elk geval heel veel positieve energie genereren binnen de provincie en alleen daarom al hun bijdrage leveren aan het vergroten van de leefbaarheid. Ook hiervoor geldt dat na de verkiezingen van Provinciale Staten in 2019 zal blijken of er ook middelen beschikbaar blijven in de nieuwe coalitieperiode.
- Daarnaast zijn er binnen de provinciale beleidsvelden nog verschillende andere subsidiemogelijkheden die een positief effect hebben op de leefbaarheid. Een voorbeeld hiervan is het Kansenfonds, de Herbestedingsregeling en de subsidieregeling Monumenten.

Het proces: Hoe gaan we om met initiatieven

Naast de financiële instrumenten kunnen we het volgende zeggen over de omgang en ondersteuning van initiatieven:

- a. Hoe om te gaan met externe initiatieven van enige omvang (input Statenwerkgroep Bestuurlijke Vernieuwing): In een proces met een aantal initiatiefnemers werkt de Werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing van PS aan een voorstel om samen met initiatiefnemers uit de Mienskip, te komen tot een werkwijze die inspeelt op de toegenomen maatschappelijke energie in burgerinitiatieven. We kennen allemaal de voorbeelden van Holwerd aan Zee en Bruisend Hart Hallum. We zijn als provincie nog niet goed voorbereid op deze krachtige en soms complexe initiatieven. Daarom ontwikkelen we een manier om flexibel te kunnen reageren op dit soort initiatieven, maar ook te weten in welke mate waarin we daarop inspelen. Deze werkwijze wordt separaat ter vaststelling aangeboden aan PS omdat bij nader inzien is gebleken dat de uitkomst van dit proces breder is dan alleen het beleidsveld leefbaarheid. De uitkomsten werken wel door bij de uitvoering van deze actielijn Ondersteunen van initiatieven uit de Mienskip.
- b. De inzet van Doarpswurk: Doarpswurk is een steunorganisatie van de provincie en ontvangt hiervoor een jaarlijkse subsidie. Voor wat betreft de ondersteuning van initiatieven heeft Doarpswurk een duidelijke meerwaarde en voorziet, soms in samenwerking met andere steunorganisaties, zoals bijvoorbeeld de Friese Milieu Federatie, in een behoefte, maar hiervoor zijn ook andere (commerciële) organisaties in beeld. Gemeenten zijn in principe als eerste aan zet bij initiatiefnemers. De komende jaren gaan we de financiële afhankelijkheid van de provincie afbouwen en samen met gemeenten en andere betrokken actoren als Streekwurk vorm geven aan een netwerk van ondersteuning.
- c. DorpsOntwikkelMaatschappijen (hierna: DOM of DOM's) hebben tot doel om door sociale activering ontwikkelingen in een dorp rond vastgoed en leefbaarheid te faciliteren. Het directe contact tussen leden van de lokale DOM en de lokale overheid is essentieel, de provincie faciliteert op zekere afstand. Zo kunnen dorpen zelf in beweging komen om urgente vraagstukken op te pakken, zoals verpaupering van het dorpsgezicht, energie, voedsel, zorg, afval, voorzieningen, mobiliteit. Het deskundig en kwalitatief goed aanpakken van vastgoed- en andere projecten kan een negatieve spiraal voorkomen, m.n. in gebieden waar krimp speelt. De methodiek is in 2013 begonnen als Rijks Experiment Krimp: "Duurzaam Beschermd Dorpsgezichten Dongeradeel" (nu: DOM 1.0). Een project waarbij de kaders vooraf gezamenlijk zijn ontwikkeld en de plannen door de vier DOM's worden begeleid en mogelijk ondersteund door een subsidie dan wel een lening. Deze aanpak vraagt een andere houding van de overheden en geeft ruimte aan de energie in de dorpen. Deze methodiek wordt in 2018-2022 uitgerold in DOM 2.0 in een tiental dorpen in Noordoost Fryslân, waarbij de methodiek voortbouwt op de ervaringen en tegelijk met minder overheidsmiddelen werkt dan in DOM 1.0. Een derde stap is de uitrol van deze methodiek over heel Fryslân. DOM is nooit een standaardstructuur, maar biedt maatwerk per dorp.

Duurzame dorpen

Duurzame dorpen staan als deel-resultaat 12 in het coalitieakkoord Mei elkenien foar elkenien: "Er komen tientallen duurzame dorpen". Dit vatten we breed op: zowel sociale, economische als fysieke duurzaamheid. Dit betekent zelfredzame toekomstbestendige lokale gemeenschappen, zowel in dorpen als wijken. Lokale gemeenschappen die initiatieven ontwikkelen om toekomstbestendig te worden hebben in principe zelf sturing op de bestemming van opbrengsten.

Gemeenschappen bepalen zelf op welke aspecten ze zich richten (loslaten), bijvoorbeeld energie, zorg, afval/kringlopen, voedsel, voorzieningen, water, leefomgeving, klimaat, wonen, transport, lokale economie, donkerte, bewustwording, welzijn, mobiliteit, bouw, maatschappelijk vastgoed. Lokale initiatieven geven in veel gevallen uitvoering aan provinciale beleidsdoelen. Óf gemeenschappen in actie komen en welke rol de provincie moet nemen hangt onder meer af van de betrokkenheid van bewoners, de betrokkenheid bedrijven / instellingen / maatschappelijke en ondersteunende organisaties, subsidieafhankelijkheid nu en in de toekomst en de lokale situatie met betrekking tot krimp en leefbaarheid. We volgen in principe hun dynamiek. Het doel is versnellen van de maatschappelijke beweging, dus groei van het aantal duurzame dorpen en vergroting van de toekomstbestendigheid. Dit doen we door gemeenschappen en hun partners inspiratie, kennis en ondersteuning te bieden (faciliteren en stimuleren). De provinciale ondersteuning vindt integraal plaats vanuit diverse beleidsterreinen.

Actielijn 3 Aansluiten op en samenwerken aan uitvoeringsplannen in de regio's

In Streekagenda verband is de afgelopen periode in partnerschap gewerkt aan verschillende thema's die effect hebben op de ervaren leefbaarheid. Een aantal thema's vraagt om een regionale aanpak, zoals de woningmarkt, voorzienings spreiding en mobiliteit. De huidige samenwerking in streekagenda verband loopt af in 2019. Besluiten over het vervolg van deze samenwerking worden genomen na de verkiezingen. Er heeft, als voorbereiding op toekomstige besluitvorming, een consultatie plaatsgevonden bij de verschillende stuurgroepen van Streekwurk. De algemene tendens is:

- Men ziet meerwaarde in het vervolg van de samenwerking, met het verzoek om maatwerk per regio
- Gekeken kan worden naar het meer betrekken van maatschappelijke organisaties bij de organisatiestructuur, die wel licht en flexibel moet zijn;
- Rol provincie zou minder sturend en meer gelijkwaardig moeten zijn, delen van expertise en kennis wordt gewaardeerd;
- Wens tot inzet van flexibele financiële instrumenten;
- Op een eerder tijdstip betrokken worden bij beleidsontwikkeling

Per regio kan maatwerk worden geleverd en kan in de tijd en afhankelijk van monitoring en urgentie worden bepaald welke doelen waar worden nagestreefd. Zo worden niet alle gemeenten steeds groter, de Waddeneilanden hebben een eigen mechanisme en zullen op een andere manier een beroep doen op ondersteuning van de provincie dan grotere gemeenten. En soms speelt een opgave alleen in een aantal gemeenten, of partners, zoals de normering in het basisonderwijs bij de herindeling van de gemeente Leeuwarden. Wij hebben daar de rol gekregen om vanuit onze onafhankelijke positie beslisinformatie aan te leveren om de betrokken schoolbesturen en gemeente te ondersteunen bij het maken van een keuze over de norm van het leerlingenaantal in het basisonderwijs.

Kennis en monitoring, zoals beschreven in actielijn 1, wordt als waardevol ervaren en kan bijdragen in het proces om te komen tot samenwerkingsthema's en uitvoering per regio.

Doel: In partnerschap werken aan uitvoeringsplannen in de regio's, gericht op resultaat

Wat betreft onze rol hierbij: Voor de meeste opgaven op het gebied van Leefbaarheid zijn wij niet de eerste verantwoordelijke partij. Gemeenten en maatschappelijke organisaties zijn als eersten aan zet voor het nemen van besluiten. Vanuit onze procesverantwoordelijke rol willen we toewerken naar resultaatgerichte afspraken,

We hebben in dit spoor ook een rol richting het Rijk in het kader van belangenbehartiging en lobby. Dit gebeurt in samenspraak met de regio's.

Actielijn 4 Doorwerken van de werkwijze beleidsbrief Leefberens in de verschillende beleidsvelden

Leefbaarheid is verbonden met veel andere beleidsvelden als OV, economie en duurzaamheid. De externe gerichtheid en integraal werken vraagt een andere houding van de interne werkwijze. Onze rol verschilt per beleidsterrein. Soms draaien wij als provincie mede "aan de knoppen" of kunnen we sturen door middel van subsidies of vanuit onze procesrol. Op de beleidsterreinen van wonen, werken en verkeer en vervoer hebben wij (programmatische) verantwoordelijkheden en bevoegdheden. In relatie tot leefbaarheid kunnen we op die terreinen dus invloed uitoefenen. Voor de overige beleidsvelden zullen we met elkaar werkende weg een ontwikkeling door moeten maken. Wij staan open voor "the right to challenge". De kern van de aanpak is dat een groep (georganiseerde) bewoners taken kunnen overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan.

De werkwijze omgang met externe initiatieven heeft consequenties voor onze werkwijze die doorwerkt in vele beleidsterreinen net als de samenwerking in regionaal verband. De denkrichting in deze beleidsbrief komt overeen met die van het koersdocument omgevingsvisie en geeft een gezamenlijke ontwikkelrichting aan.

Doel: Laten doorwerken van de werkwijze van deze beleidsbrief leefbaarheid binnen verschillende beleidsvelden

Onze inzet op de verschillende beleidsvelden die effect hebben op de leefbaarheid wordt u ter informatie toegestuurd in het document " Provinciale inzet ten behoeve van de Leefbaarheid". Het geeft een overzicht van onze beleidsvelden met bijbehorende instrumentarium en financiële inzet. Ook wordt hierin gepresenteerd of wij daar een sturende rol hebben of slechts een van de partners zijn.

6. Overzicht Financiën

De uitgaven van de financiële middelen gebonden aan de Nota Plattelandsbeleid 2014 – 2017 zijn overzichtelijk gepresenteerd in bijlage 2 van het Evaluatierapport "De effectiviteit van de dorpshuizenregeling en de subsidieregeling voor provinciale leefbaarheidsinitiatieven 2014-2017". De bestedingen van de dorpshuizenregeling, het IMF en de provinciale Leefbaarheidsinitiatieven zorgen samen voor een provinciale financiële inzet van € 14.722.000,- in de periode van 2014 – 2017. Deze inzet heeft plaatsgevonden zoals omschreven in actielijn 2 (initiatieven uit de Mienskip).

De provincie Fryslân heeft daarnaast twee miljoen euro gereserveerd voor de inzet van de aanpak krimp voor de periode 2016 - 2020. Het budget wordt ingezet op de in deze beleidsbrief genoemde actielijnen. Het zwaartepunt ligt hierbij op actielijn 3 (Samenwerken aan uitvoeringsplannen in de Friese regio's) en daarnaast op spoor 1 (Kennis en Kunde).

Wat is er gereserveerd voor 2018?

Bij het vaststellen van de Startnotitie Leefbaarheid (12 juli 2017) is besloten om het geldende beleidskader van de Nota Plattelandsbeleid, dat eind 2017 afloopt, tot maximaal eind 2019 te verlengen tot een nieuwe beleidsbrief is vastgesteld. In 2018 is nog budget beschikbaar voor de dorpshuizenregeling, het IMF en de regeling provinciale leefbaarheidsinitiatieven.

Wat gebeurt er in het overgangsjaar 2019?

In 2019 is er geen budget meer beschikbaar voor de provinciale leefbaarheidsinitiatieven. Voor de dorpshuizenregeling wordt een financiële afbouw voorgesteld, waarvoor de middelen nog beschikbaar zijn vanuit de Nota Plattelandsbeleid. Voor 2019 gaat het om een bedrag van € 700.000,- en € 500.000,- voor 2020. Het is aan de nieuwe coalitie om daarna al dan niet een vervolg te geven aan deze regeling. Voor het IMF is een bedrag van € 1,8 miljoen beschikbaar gesteld in de kadernota voor 2019. Voor deze regeling geldt ook dat het vervolg afhangt van de nieuwe coalitie.

In 2019 en 2020 beginnen we met het afbouwen van de financiële afhankelijkheid van de provincie van Doarpswurk en met de opbouw van een netwerkorganisatie voor ondersteuning van initiatieven.